УДК: 39(=161.2): 008 (498)-04

© Валентина Федас
(м. Київ)

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНЦІВ РУМУНІЇ

Дане дослідження передбачає розкрити сучасний стан етнокультурного розвитку українців Румунії, культурні, зокрема фольклорні українсько-румунські взаємозв'язки та взаємовпливи обох народів.

Ключові слова: етнокультурне відродження, етнокультурна ідентичність, етнокультурна самобутність, етнокультурні цінності, етнічна меншина, духовна культура румунсько-українські культурні, фольклорні взаємозв'язки.

Valentyna Fedas. The Ukrainians' ethno-cultural space in Romania. This study provides to uncover the current state of ethnic and cultural development of Ukrainians in Romania, including Ukrainian-Romanian folklore relationship and mutual influence of both nations.

Keywords: ethno-cultural revival,ethno-cultural identity, ethno-cultural originality, ethno-cultural values, ethnic minority, spiritual culture, Romanian-Ukrainian cultural, folkloric relationships.

Valentyna Fedas. Spaţiul etno-cultural al ucrainenilor din România. Acest articol are ca obiectiv să dezvăluie starea actuală a dezvoltării etno-culturale a ucrainenilor din România, relaţiile ucraineano-române culturale, inclusiv folclorice şi influenţa reciprocă a ambelor popoare.

Cuvinte cheie: renaştere etno-culturală, identitate etno-culturală, valori etnoculturale, minoritate etnică, cultură spirituală.

Основними якісними характеристиками етносу В.Євтух називає мову, специфічні елементи матеріальної та духовної культури (звичаї, обряди, норми поведінки), релігію, самосвідомість[1].

Головною визначальною рисою етнічної меншини є прагнення до збереження й розвитку етнокультурної ідентичності[2], тих елементів культури, традицій, звичаїв, котрі, навіть модифікуючись під впливом іноетнічного довкілля, забезпечують зв'язок з материнською етнокультурою, з ядром свого етносу, яке у будь-якому випадку знаходиться у країні походження переселенців.

Постійно зростає інтерес до української діаспори, її закордонних етнічних розгалужень, до тих мільйонів розкиданих долею по світах українських емігрантів та їхніх нащадків, які зуміли в умовах багатоетнічного оточення зберегти українську мову, народні звичаї, культурні, мистецькі, побутові традиції, зрештою, свою національну самобутність та емоційну прив'язаність до своєї історичної батьківщини. Україна починає усвідомлювати, що ці люди заслуговують не тільки взаємної поваги, а й всілякої підтримки. На хвилі етнокультурного відродження з'являються публікації про невідомих широкому загалу письменників, митців, науковців з числа зарубіжних українців, друкуються їхні літературні твори[3].

З історичного погляду українське населення Румунії поділяється на три категорії. Найдавнішою і найчисельнішою з них є автохтонне українське населення повітів Марамуреш і Сучава, яке проживає на цій території приблизно з XII століття. За румунськими історичними джерелами, наприклад, відомо, що село Поляни, 97% якого і нині є українцями, було засноване в 1411 р., село Вишня Рівна – у 1360 р.

Про українців Буковини згадують у своїх творах молдовські літописці та історики.

Під час російсько-турецької війни 1828 року, коли козацька рада більшістю голосів прийняла рішення взяти участь у війні на боці турків, туркаами ж з репресивних міркувань було знищено «Задунайську Січ» у Верхньому Дунавці і вирізано близько 2000 людей похилого віку та дітей українського походження, які не встигли втекти. Ліквідація «Задунайської Січі» певним чином вплинула на чисельність українського населення в цьому регіоні. Але з часом, за рахунок припливу українців з України та інших місцевостей Румунії, чисельність цієї групи зростає. На кінець 1980-их рр. налічувалось майже 30 сіл або «слобід», в яких проживали нащадки запорізьких козаків. Нині, з майже 150 населених пунктів повіту Тульча, у 41-ому значну частину населення складають українці. А слово «козак» вживається й понині по відношенню до молодого, неодруженого парубка, який відслужив у війську.Третю категорію українського населення в Румунії складають жителі 8 – 10 сіл Східного Банату. В основному – це вихідці з Закарпаття – лемки, бойки і гуцули, які мігрували сюди в другій половині XVIII століття в пошуках вільної землі[4].

Наприкінці 1920 р. Румунія стала одним з центрів української політичної еміграції з території Наддніпрянської України внаслідок поразки національно-визвольного руху 1917 – 1920 рр. в Україні.Таким чином в Румунії з'явилася ще одна специфічна група українців. У цей час тут нараховувалось від 3 до 5 тисяч українських емігрантів (армія та уряд УНР, цивільні особи). До середини 1920-их рр. частина з них повернулася на батьківщину або переїхала до інших країн. Створений у вересні 1923 р. українською громадою в Румунії емігрантський Громадсько-допомоговий комітет зареєстрував до літа 1929 р. близько 3 тисяч українських емігрантів[5].

Тепер більша частина українського населення Румунії компактно проживає у 4-х регіонах країни – Південній Буковині (повіти Сучава і Ботошань), Мараморщині (з повітовим центром у м. Бая Маре), Східному Банаті (повіти Тіміш і Караш-Северін), Північній Добруджі (повіт Тульча)[6].

Сьогодні можна констатувати факт збереження інтересу українців Румунії до подій культурного

життя на історичній батьківщині та їхнє бажання збільшити ефірний час для висвітлення останніх румунськими україномовними засобами масової інформації. Разом з тим, враховуючи інтерес молоді до етнічної інформації, можна відзначити, що процес спадкоємності етнокультурних цінностей серед українців Румунії не переривається.

Румунія й Україна у сфері історії культури, побуту і навіть мови мають досить давні традиції взаємних впливів, породжених не тільки сусідством, але й прагненням обох сторін до дружби й співробітництва. Цьому сприяла та обставина, що протягом віків український, румунський, молдавський народи виступали спільно в обороні своїх земель від турецьких загарбників, а це привело до виникнення подібних явищ в народній поезії, зокрема в історичній.

Чимало українських пісень і дум, які здобули собі славу і в Румунії, складено про історичні події, що відбувалися на території українсько-румунських земель, особливо під час боротьби проти турецької інвазії в Європі у XVI ст.

Румунська культура, в тому числі народна поезія, пісня, творилася у постійних контактах і взаємозв'язках зі слов'янською, в тому числі і з українською, бо ж Україна, найближчий сусід, мала високорозвинену народнопісенну традицію. Одним із початківців українсько-румунських і молдавських культурних взаємин XIX ст. став письменник Олександр Хаждеу, доля предків якого пов'язана з Україною. Навчання у відомого ученого і фольклориста Юрія Венеліна в Кишинівській семінарії, у Харківському університеті разом з І.І. Срезневським, видавцем українських народних пісень і дум, спілкування з українськими письменниками Г.Ф. Квіткою-Основ'яненком і П.П. Гулаком-Артемовським, захоплення народними піснями і творчістю Г.Сковороди, ідеями Віко і Гердера привели до записування дум і пісень на території України про козацтво і Богдана Хмельницького.

Українською історією і козацькою поезією цікавився визначний румунський і молдавський письменник Георге Асакі, який використовував український фольклор і козацькі літописи та історичні документи. Важливим основоположним етапом у румунсько-українських культурних взаєминах XIX ст., на чому наголошує Григорій Нудьга[7], стала діяльність Богдана Петричейку Хаждеу, класика румунської літератури, ученого, першого румунського славіста і дослідника українсько-румунських фольклорних взаємин, одночасно основоположника україністики в Румунії. Зацікавлення фольклором, слов'янською міфологією, українською мовою і народною поезією України, лекції у Харківському університеті П.Лавровського, А.Метлинського, приятелювання з ученим О.Потебнею, вплив ідей М.Костомарова, звернення до народнопісенних джерел, знайомство з українськими літописами і народними думами та історичними піснями, розгорнута рецензія на збірку «Исторические песни малорусского народа», видану в 1874р. В.Антоновичем і М.Драгомановим. Сучасна румунська наука вважає Б.Хаждеу основоположником україністики і найхарактернішим її представником в минулому.

Професор Григорій Нандріш ставив своїм завданням з'ясувати історичні стосунки українського і румунського народів на матеріалах української народної пісні. Ці пісні для румунських дослідників є історичною хронікою, складеною самим народом України. У доповіді «Відносини між Молдавією і Україною в українському фольклорі» (Париж, 1924), що публікувалася французькою та англійською мовами і стала відомим дослідженням у Західній Європі, учений відводить значне місце загальній характеристиці українських пісень і дум, які є одним з розпізнавальних знаків між українцями і іншими слов'янами, а також підтримують прагнення добросусідських взаємин і зближують духовно сусідні народи[8].

Проблемам українсько-румунських культурних, зокрема фольклорних зв'язків присвячені праці П.Констатінеску-Яш, Г.Безвіконі (Бухарест), Олекси Романця (Чернівці), Магдалени Ласло, І.Рябошапки (цінна монографія про взаємозв'язки українського та румунського фольклору).

У побут румунського народу перейшли і своєрідно творчо освоєні окремі явища української пісенності. Ф.Колесса і Бела Барток дійшли висновку, що старий мараморошський стиль виробився під впливом української народної музики, зокрема протяжних пісень та дум. В Румунії такі пісні називають «жалібними піснями старих людей». Григорій Нудьга відзначає обрядову поезію, насамперед колядки, де найвиразніше відчутний творчий взаємозв'язок обох народів. Румунський учений Петро Караман у монографії «Обряд колядування у слов'ян і в румунів» та у розвідці «Міфологічна основа зимових свят у румунів і слов'ян» використовує і український матеріал. Дослідник досить об'єктивно розглядає явища взаємних зв'язків у народній поезії України і Румунії, вказуючи, що взаємні впливи, переплетіння творчості сусідніх народів протягом багатьох століть були настільки інтенсивними, що український елемент у румунських колядках і звичаях, пов'язаних з колядуванням, – значний[9].

Румунські читачі познайомилися з першою збіркою дум в художньому перекладі Стеліана Груї у 1974р. Перекладач і упорядник, добрий знавець української мови умістив вісімнадцять дум різного змісту: «Смерть бандуриста», «Самійло Кішка», «Козак Голота», «Буря на Чорному морі», «Іван Богун», «Іван Богуславець», «Бідна вдова і три сини», «Козак Серпяга» та ін.[10]

Збирачі й дослідники фольклору все більше виявляють спільних пісень, сюжетів, мотивів, ритмів і образів у репертуарі румунського й українського народів. Українська пісня «Одна гора високая, а другая низька» стала народною у чехів і румун. Популярна в усьому світі балада «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» стала народною і в Ру-

мунії. Існує дуже багато паралелей до українських пісень в румунському фольклорі, що породжено подібними обставинами життя сусідів. Проникають у побут румунського народу і пісні літературного походження на слова М.Кропивницького, І.Франка, С.Воробкевича, Тараса Шевченка.

Чернівецький професор Григорій Бостан – збирач і дослідник румунського фольклору, румунсько-українських літературних та фольклорних взаємин, історії румунської літератури на Буковині, справжній спеціаліст з порівняльної фольклористики та літературознавства, автор наукових праць про співвідношення і взаємозв'язки молдовського, російського і українського фольклору, про румунську народну поезію Карпатсько-Дністровського регіону, фольклорну спадщину і сучасність, румунський фольклор.

Закарпатський фольклорист Іван Хланта досліджував народнопоетичну спадщину українців Банату, нащадків тих переселенців з Галичини та Закарпаття на початку XX ст., закарпатських емігрантів, що в пошуках родючої землі і кращої долі покинули свою рідну землю. Українців у селах Банату нараховується тепер більше 15 тисяч осіб. «Тут моляться, читають, співають точнісінько так, як на Закарпатті, дотримуючись тих обрядів, звичаїв, традицій, що їхні предки нашого краю. На храмове свято співають тих духовних пісень, що і в нас», – зауважує автор-упорядник книги «Народні пісні українців Банату (Румунія)»[11]. Серед близько тисячі записаних І.Хлантою різних пісень від українців Румунії 25 співанок висловлюють біль та смуток за батьківщиною; духовні, родинно-побутові, колискові, чумацькі, наймитські, заробітчанські, співаночки про кохання, балади, коляди, коломийки, пісні літературного походження. І заклик любити свою землю:

Любіть свою хату, бідну, не багату.
Тут ви бігали до мами дрібними ногами.
Тут ви підростали, Божий світ пізнали.
Звідси вас вела за руку в школу на науку.
Тут ваша утіха, радість і потіха.
Гей, нема то на всім світі, як батьківська стріха.

Вагому роль у підтримуванні етнічності відіграє україномовна преса, інші видання, на що звертає увагу професор Володимир Євтух у розділах «Забезпечення культурно-інформаційних запитів українців Румунії» та «Організаційно-громадське життя зарубіжних українців – вагомий чинник збереження самобутності». Їх десятки, вказує дослідник, і кожне, при всьому розмаїтті політичних підходів, робить головне – тримає іммігрантів та їхніх нащадків у курсі подій, які розвиваються на українській землі, зберігає українську мову, знайомить молодь з культурним надбанням нашого народу, його історією та традиціями. Те ж саме стосується і десятків українських видавництв і друкарень, продукція яких включає художню і наукову літературу, підручники, альманахи, художні альбоми. Практично в кожному значному місці поселення діють українські книгарні[12]. Реалізуючи права українців на збереження і розвиток власної культури та на отримання інформації рідною мовою, у Бухаресті, повітах Караш-Северін, Тіміш, Сучава діють 25 самодіяльних художніх колективів, при школах функціонують дитячі фольклорні гуртки.

Через Раду національних меншин при уряді Румунії видаються газети: «Український вісник» (українською мовою) – двотижневик СУР; «Наш голос» (українською мовою) – щомісячник СУР; «Кур'єрул українян» (румунською мовою) – щомісячник СУР.

Сучасне культурне життя українців Румунії відображено у Часописі Союзу Українців Румунії «Український вісник». Фестиваль національних меншин проходить у місті Тульча. Учасниками є українці, греки, роми, татари, липовани, євреї, турки, македонці, румунський ансамбль «Бреулец» та молоді танцюристи «Задунайської Січі». Тут же виставка українських книжок і народних костюмів. Хор «Задунайська Січ» чутливо й майстерно виконав давню пісню «Ой ти, хмелю» й «Копав, копав кирниченьку», а молодіжна група пісні і танцю під проводом Ліоари Теодоров привітала народними українськими колядками «Добрий вечір, пане» й «Білі цвіти»[13].

Учителі української мови ділилися досвідом у школі села Вашківці повіту Сучави, куди завітали генеральний консул України в Сучаві Василь Боєчко, голова Сучавської філії СУРу Іван Боднар. На вустах талановитих учнів звучала рідна мова, цитувалася поезія, співалася пісня[14].

Збереженню нашої ідентичності як обов'язку перед нашою совістю все трудове життя віддала жінка-українка, жінка-дружина, жінка-мати, жінка-вихователька Савана Альбічук. Її учні брали участь у проекті, підтриманому Європейським Союзом, Урядом Румунії і Департаментом міжетнічних відносин. З 8 Міжнародного фестивалю «Змінимо світ на краще» (2009р., Україна, Крим) делегація з Румунії, яку представляли учні українці, повернулася з дипломами і грамотами[15].

Негостина – центр української діяльності на Буковині. Ще у 1948 р. культурну роботу тут розгорнув Дмитро Аріч, людина талановита, з доброю підготовкою і культурним рівнем, знавець майже всіх класичних п'єс, а також пісень, які співалися в різних п'єсах. Згуртований з негостинської і серетської молоді Д. Арічем і Ол. Петращуком хор у 120 осіб став відомим від Негостини до Бухареста. Майже кожної неділі хор виступав не тільки в Негостині, а і на сценах сусідніх сіл, в Сереті, Радівцях, Сучаві, Яссах, Ботошанах, кілька разів в Бухаресті[16].

Протягом багатьох поколінь у гуцулів виробився своєрідний стиль господарки, сформувалися звичаї, вірування, обряди і лічництво. Для них характерне вроджене замилування до орнаменту, забобонів, знахарства, повір'їв, легенд. Вони одухотворювали світ природи, заселяли його надприродними істотами і духами. Український письмен-

ник, етнограф і фольклорист Володимир Шухевич ділив сили, що протидіють злому духові і відвертають зло, на дійсні і містичні. Мудрість наших предків ніколи і нікому не пізно вивчати, – так стверджує Юрій Чига, пропонуючи добірку народного лічництва, порад, повір'їв, записаних на теренах його громади та сусідніх сіл, де проживають гуцули[17].

Актуальним і складним є процес, як зазначає професор Володимир Євтух, збереження, підтримання та розвиток етнокультурної самобутності будь-якою етнічною спільнотою, або її частиною, або окремими її носіями в іноетнічному довкіллі, української етнічності у сучасному світі (поза Україною) та її зв'язку з етнічністю материнської частини українського етносу.

[1] Євтух В. До проблеми визначення поняття "етнічна меншина" // Етнічні меншини Східної та Центральної Європи: компаративний аналіз становища та перспектив розвитку / В. Б. Євтух [та ін.] ; Респ. Асоціація Українознавців. Австрійський інститут Східної та Південносхідної Європи. – Київ: Інтел, 1994. – С. 18.

[2] Там само. – С. 24

[3] Українська діаспора. Соціологічні та історичні студії / Євтух Володимир, Трощинський Володимир, Попок Андрій, Швачка Олена ; Київський ун-т ім. Т. Шевченка ; Центр сучасного суспільствознавства. – Київ : Фенікс, 2003. – С. 52.

[4] Там само. – С. 114.

[5] Там само. – С. 115.

[6] Там само. – С. 116.

[7] Нудьга Г. А. Українська пісня в світі: Дослідження. – К.: Муз. Україна, 1989. – С. 362-365.

[8] Там само. – С. 366-368.

[9] Там само. – С. 369.

[10] Там само. – С. 372-375.

[11] Народні пісні українців Банату (Румунія) // Запис текстів і мелодій, упорядкування, підготовка текстів та вступна стаття, примітки та слов. Івана Хланти; мелодії розшифрував Іван Лібер / Управління культури Закарпатської облдержадміністрації / Ужгород: Патент, 2009. – С. 4.

[12] Українська діаспора. Соціологічні та історичні студії / Євтух Володимир, Трощинський Володимир, Попок Андрій, Швачка Олена ; Київський ун-т ім. Т. Шевченка ; Центр сучасного суспільствознавства. – Київ : Фенікс, 2003. – С. 126.

[13] Буркова Валентина. Доброго дня, друзі! // Український вісник. Часопис Союзу Українців Румунії. № 1–2 (січень) 2013]. – С. 2.

[14] Штюбіану. Учителі української мови діляться досвідом // Український вісник. Часопис Союзу Українців Румунії. № 1-2 (січень) 2013. – С. 2.

[15] Берегій Анна. Задушевна розмова з вихователькою Саваною Альбічук // Український вісник. Часопис Союзу Українців Румунії. – № 1 – 2 (січень) 2013. – С. 6.

[16] Майданюк Микола. Дмитро Аріч // Український вісник. Часопис Союзу Українців Румунії. №1-2 (січень) 2013. – С. 7.

[17] Чига Юрій. Мудрість наших предків українців-гуцулів // Український вісник. Часопис Союзу Українців Румунії. № 1-2 (січень) 2013. – С. 7.

УДК: [327+323.1] (498)

© Віра Бурдяк
(м. Чернівці)

ПОЄДНАННЯ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЇЗМУ ТА ПРОБЛЕМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В СУЧАСНІЙ РУМУНІЇ

У статті доведено, що у сучасному румунському суспільстві відбувається двоєдиний процес поєднання політики європеїзму і проблем національної ідентичності. Офіційний дискурс румунського керівництва, попри зміну президентських команд, стабільно зберігає прозахідні контури. Водночас прихильники західноєвропейських цінностей всередині країни не знаходять розуміння з боку традиціоналістів, які проголошують особливий шлях розвитку Румунії. Значна частина суспільства, як стверджує аналіз, теж не готова до засвоєння європейської ідеї. Орієнтація на Захід, хоч і перетворилася на двохсотлітню традицію румунського політичного і культурного життя, все ж не стала безумовною константою румунського суспільного мислення.

Ключові слова: Румунія, політика європеїзму, європейська ідея, національна ідентичність, прихильники західноєвропейських цінностей.

Vira Burdiak. The combination policy of Europeanism and problems of national identity in modern Romania. In article it is proved that in modern Romanian society there is a twofold process of combining policy of Europeanism and problems of national identity. The official discourse of the Romanian leadership, despite the change of presidential teams that consistently maintains a Pro-Western circuits. At the same time, supporters of Western values within the country are not understood by traditionalists who proclaim the path of development of Romania. A large part of society, according to the analysis, is also not ready for the assimilation of European ideas. Orientation to the West, turned into a two hundred year tradition of the Romanian political and cultural life, yet does not become unconditional constant of the Romanian public thinking.

Keywords: Romania, politics of Europeanism, European idea, national identity, proponents of Western values.

Vira Burdiak. Combinarea politicii europeismului şi a identităţii naţionale în România de astăzi. În articol este demonstrat faptul că în socie-